

3.2. A TESZTEREDMÉNYEK TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGE ÉS AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI SZEGREGÁCIÓ*

HERMANN ZOLTÁN, KERTESI GÁBOR & VARGA JÚLIA

Tanulmányunk a különböző társadalmi háttérű diákok közötti általános iskolai teljesítménykülönbségek és a szegregáció alakulását mutatja be a 2006 és 2019 közötti időszakban. Számításaink szerint az adott időszakban jelentős mértékben nőtt a különböző társadalmi helyzetű diákok iskolák közötti elkülönülése, és különösen az alacsony státusú (az alsó jövedelmi ötödbe tartozó) diákok szegregációja növekedett. Az időszak második felében növekedtek a teszteredmények társadalmi helyzet szerinti különbségei is. A szegregáció és a tanulói teljesítmények társadalmi státus szerinti egyenlőtlenségei között is összefüggést találtunk: azokban a járásokban és városokban, ahol erősebb a szegregáció, jellemzően nagyobbak a teszteredmények társadalmi egyenlőtlenségei is.

Bevezetés

A magyar közoktatási rendszer teljesítményének egyik alapvető jellemzője, hogy az egyéni eredmények szóródása nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedően nagy mértékben tükrözi a tanulók közötti társadalmi különbségeket. A 2015. évi PISA-felmérés adatai szerint például a természettudományos teszteredmények szóródását a felmérésben részt vevő országok közül Magyarországon magyarázta legnagyobb arányban a diákok társadalmi háttere (OECD, 2018). Ugyanezt a tendenciát figyelhettük meg már a kilencvenes években is: az 1995. és a 1999. évi TIMSS-mérések szerint a családi háttér hatása a matematikatesztek eredményeire több mint ötven ország közül Magyarországon volt a negyedik legerősebb (Schütz és szerzőtársai, 2008).

A magyar közoktatás egy másik alapvető vonása az általános iskolai oktatásban tapasztalható nagyfokú szegregáció. A különböző családi háttérű diákok elkülönülése nemzetközi összehasonlításban is jelentős mértékű (Csapó és szerzőtársai, 2008). Számos érv szól

amellett, hogy a közoktatási rendszer e két jellemzője egymással is szorosan összefügg. A hátrányos helyzetű diákok szegregált oktatása többféle áttételen keresztül növelheti a tanulói teljesítmények társadalmi különbségeit, az iskolák, illetve a diákok közötti különbségek pedig erős ösztönzöt jelentenek a szülők számára, hogy a tágabb lakóhelyi környezetükben elérhető jobb minőségű és diákösszetételű iskolába írassák a gyerekeiket, amivel maguk is hozzájárulnak a diákok közötti társadalmi elkülönülés újratermeléséhez (Kertesi–Kézdi, 2005).

Ez a tanulmány a társadalmi háttér szerinti teljesítménykülönbségek és a szegregáció időbeli változását mutatja be leíró jelleggel a 2006 és 2019 közötti időszakban. Elemzésünk alapját egy folytonos társadalmi státusmutató képezi, amelyet az országos kompeteniamérés tanulói kérdőívének adatai alapján hoztunk létre, a korábbi gyakorlattól némileg különböző eljárást alkalmazva, amelynek fontosabb részleteit az adatokról szóló részben ismertetjük.

A társadalmi háttér szerinti teljesítménykülönbségeket egy egyszerű mutatóval, a társadalmi háttér és a tesztponszámok közötti kapcsolat erősségével mérjük. A tanulók társadalmi helyzet szerinti iskolai el-

* A fejezethez [online Függelék](#) tartozik, amely a KTI KRTK oldalán érhető el.

különülését az előzőkben hivatkozott társadalmi státusmutató eloszlásának alsó, illetve felső kvintiliséhez tartozó – a legrosszabb, illetve a legjobb társadalmi helyzetben levő (szegény, illetve jobb módú) – gyerekek iskolai elkülönülésével mérjük. A szegregáció vizsgálatánál két kérdést veszünk szemügyre. Milyen mértékben szorúlnak ki a szegény gyermekek a társadalom nem szegény többségének iskoláiból? Milyen mértékben különülnek el a társadalom felső rétegének gyermekei mindenki mástól olyan iskolákban, amelyek csak korlátozott mértékben hozzáférhetőek a kevésbé jómódú gyerekek számára? A diákok iskolák közötti társadalmi elkülönülését emellett egy általánosabb mutatóval, a társadalmi státusmutató iskolák közötti varianciájának a teljes variancián belüli részarányával is mérjük. Írásunk utolsó részében a tanulói teljesítmények társadalmi meghatározottságának és az iskolák közötti társadalmi elkülönülésnek az összefüggéseit vizsgáljuk, kihasználva a járások, illetve városok közötti keresztmetszeti heterogenitásokat.

Az iskolai szegregációt kiterjedt szociológiai és közgazdasági irodalom vizsgálja Magyarországon. Ez az irodalom nagyobb részben az etnikai szegregációt, kisebb részben pedig a legszegényebb (halmozottan hátrányos helyzetű) diákok szegregációját vizsgálta (*Havas–Liskó, 2006, Kertesi–Kézdi, 2009*). A szegregáció időbeli változására vonatkozóan kevesebb adat áll rendelkezésre (*Kertesi–Kézdi, 2012, Varga, 2022*). Az itt következő beszámoló több társadalmi csoportra – a társadalmi hierarchia alsó és felső ötödére – koncentrálna, és a vizsgált időszak minden évében azonos mérési eljárást alkalmazva vizsgálja a gyerekek iskolák közötti elkülönülését. Az időbeli változások így, reményeink szerint, pontosabban megragadhatók, tekintve hogy a mérési eljárásunk nincs kitéve olyan torzításoknak, mint a hátrányos vagy a halmozottan

hátrányos helyzet időben változó definíciói, amelyekről a korábbi elemzések nem tudhatták függetleníteni magukat.¹

Adatforrások és módszertan

Elemzésünk az országos kompetenciamérés 2006 és 2019 közötti hullámainak adataira épül. A kompetenciamérés a 6., 8. és 10. évfolyamra járó tanulók matematikai és szövegértésbeli készségeit méri fel standardizált tesztek alapján, néhány kivételtől (elsősorban speciális nevelési igényű diákoktól) eltekintve, teljeskörűen. A diákok és szüleik egy háttérkérdőívet is kitöltenek, amely fontos információkat tartalmaz a család társadalmi jellemzőiről.

A tanulói háttérkérdőív adatai (a szülők iskolázottsága, a lakásban található könyvek száma, egyes tartós fogyasztási cikkek, különböző iskolai és iskolán kívüli állami támogatások megléte stb.) alapján létrehoztunk egy folytonos társadalmi státusindexet. (Az index létrehozásához felhasznált változók listáját az *online Függelék A1. táblázata* tartalmazza.) A felhasznált változók aggregálásához a súlyokat a szövegértési teszteredményeken becsült regressziós modell paramétereiből nyertük. A becslés a 2006–2019-es időszak egyesített keresztmetszeti mintáján, a standardizált szövegértéspontszámon történt. Az így kapott nyers társadalmi háttérindex értékeit ezután évenként és évfolyamonként standardizáltuk, az átlag és szórás így minden évben 0 és 1. A társadalmi háttérindex létrehozását az *online Függelék A részében* mutatjuk be részletesen.

A társadalmi háttérindex létrehozásának legnagyobb nehézségét a hiányzó értékek nagy száma jelentette. A háttérkérdőívet évente hozzávetőlegesen a diákok ötöde nem tölti ki. Ezt a problémát nagyobb részt úgy hidaltuk át, hogy kihasználtuk az országos kompetenciamérés adatainak paneltulajdonságait – hogy minden diákot háromszor,² 6., 8. és 10. évfolyamos korában mérnek fel –, és a hiányzó adatokat az időben stabilnak tekinthető változók (például a szülők iskolázottsága) esetében egy másik naptári év, másik évfolyamán meglévő adatokkal pótoltuk.

¹ A roma etnicitás mérése a 2006 és 2019 közötti kompetencia mérések háttérkérdőívi adatai alapján az időszak egészében hasonló. Időben változó definíciókkal akkor szembesülünk, ha az időbeli összehasonlítást kiterjesztjük 1992-re, illetve az 1980 és 1992 közötti időszakokra is.

² Az évfolyamisméltó tanulók háromnál többször is előfordulhatnak a kompetenciamérésekben.

Az adathiányok kisebb részét egy imputálási eljárás segítségével pótoltuk. Olyan diákok esetében, akikre nézve semmilyen forrásból nem állt rendelkezésre kérdőívi háttéradat, de volt teszteredmény, a megfigyelt teszteredmények és a *mindkét* adattal rendelkezők teszteredményének és társadalmi háttérindexének együttes eloszlása alapján inputáltunk háttérindexértékeket. A társadalmi háttérindexnek ezt a változatát használjuk a szegregáció mérése során, míg a teszteredmények társadalmi háttér szerinti egyenlőtlenségének elemzésekor, értelemszerűen, nem használunk imputált értékeket.

A tanulói teljesítmények társadalmi háttér szerinti egyenlőtlenségét a teszteredmények és a társadalmi háttérindex közötti kapcsolat erősségével mérjük. Évenként és évfolyamonként kétváltozós regressziókat becsülünk, ahol a függő változó a tesztpontszám, a jobb oldali változó pedig a társadalmi háttérindex. Mindkét változót évenként és évfolyamonként standardizáltuk. Az egyenlőtlenség mérőszáma a társadalmi háttérindex standardizált regressziós együtthatója, amely azt mutatja meg, hogy egy szórássegységgel magasabb társadalmi státusérték hány szórássegységgel magasabb tesztpontszámmal jár együtt. Egy lineáris regressziós együttható nyilvánvalóan akkor ragadja meg jól a társadalmi háttér szerinti egyenlőtlenséget, ha a státus és a tesztpontszám közötti összefüggés lineáris, azaz ha a státusértékek a teljes eloszlás mentén, annak valamennyi szegmensében hasonló arányú tesztpontszám-különbségeket jeleznek előre. A 3.2.1. ábra a 2019-ben 8. évfolyamra járó tanulók példáján mutatja be, hogy az összefüggés valóban lineáris (az összefüggés a többi év valamennyi évfolyamán hasonló mintázatú).

Az iskolai elkülönülést kétféle mutatószámmal mérjük. Az egyik az iskolák közötti variancia részaránya a társadalmi háttérindex teljes varianciáján belül. Minél nagyobb ez az arány, annál nagyobb mértékben különülnek el különböző iskolákban a különböző társadalmi státusú diákok, és annál homogénebb az iskolák belső összetétele.

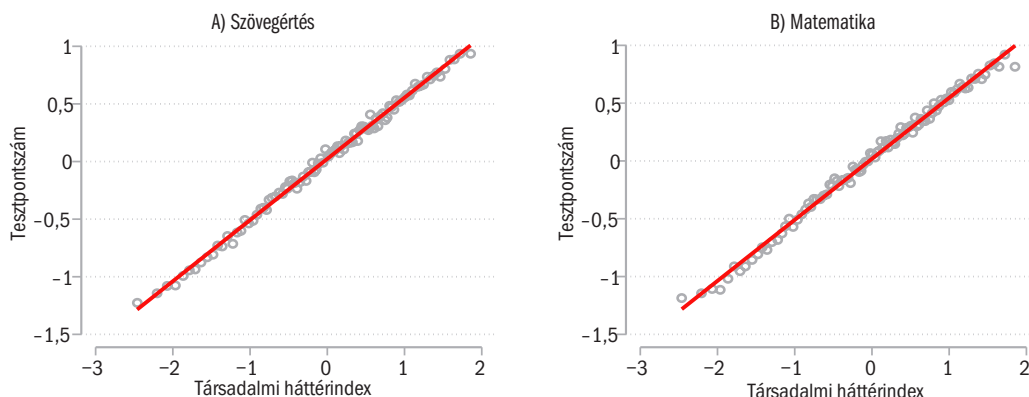
A másik mérőszám a szegregációs index, amelyet a társadalmi háttérindex alsó, illetve felső kvintiliséhez tartozó, szegény (A), illetve jobb módú (B) gyerekek iskolák közötti elkülönülésének mérésére számoltunk ki. Az iskolák közötti szegregációs index azt mutatja meg, hogy egy adott területi egységen belül egy társadalmi csoport (A vagy B) és a komplementere ($\sim A$ vagy $\sim B$) közötti véletlenszerű kontaktusok valószínűsége hány százalékkal alacsonyabb annál, mint amekkora abban a hipotetikus esetben lenne, ha az A (vagy a B) társadalmi csoporthoz tartozó tanulók eloszlása egyenletes lenne az adott területi egység iskoláiban. Intuitív megfogalmazással: a szegregációs index azt mutatja meg, hogy a különböző társadalmi csoportok között lehetséges kontaktusok hány százaléka hiúsul meg e tanulók iskolák közötti elkülönülése következtében.³

A szegregációs mutatók 0 és 1 közötti értékeket vehetnek fel; 0 érték a szegregáció teljes hiányára, 1 érték pedig tökéletes szegregációra utal. A külső variancia részaránya és a szegregációs index értéke közvetlenül nem hasonlítható össze egymással, időbeli trendjeik vagy keresztmetszeti szóródásuk azonban igen. A szegregáció mérése rendkívül érzékeny arra, hogy mérőszámainkat milyen kiterjedésű területi egységekre számoljuk ki. Minél nagyobb területi egységekre – akár az egész országra – számolunk szegregációs mutatókat, annál inkább befolyásolja a mérőszámok értékét a különböző társadalmi csoportok eltérő földrajzi elhelyezkedése. Minél inkább egybeesnek ezek a földrajzi egységek a valódi iskolapiacokkal – amelyeken belül a diákok lakóhelyük és az iskola között többségében ingáznak –, annál jobban ki tudjuk küszöbölni a szegregációs indexek értékéből a lakóhelyi elhelyezkedés földrajzi-társadalmi különbségeiből adódó összetételhatásokat.

Az iskolai szegregáció mérése során az országos kompetenciamérésben megfigyelt telephelyeket tekintjük iskolának. Az elemzésben a speciális nevelési igényű (SNI) diákok nem szerepelnek. Kihagyásukkal mind a szegregáció mértékét, mind pedig a teszteredményekben tükröződő társadalmi egyenlőtlenségek mértékét inkább alulbecsüljük.

³ A szegregációs index képletszerű levezetését lásd például *Kertesi-Kézdi* (2009) írásának függelékében.

3.2.1. ábra: A társadalmi státus és a tesztpontszám összefüggése (státusindex szerinti percentilisekben mérve, 2019, 8. évfolyamos tanulók)

Megjegyzés: A társadalmi háttérindex és a tesztpontszám standardizált értékei szórássegységekben mérve.

Mérési eredményeinket a 8. évfolyamra járó diákokra nézve mutatjuk be. A 8. évfolyamos diákokra vonatkozó becslések a teljes intézményi kínálatot átfogják: ezen az évfolyamon már a hatosztályos gimnáziumok hatása is érvényesül.

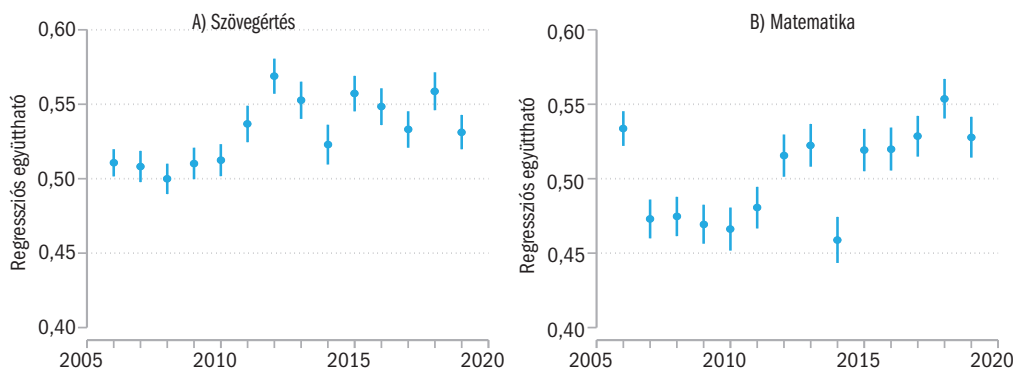
Eredmények

A teszteredmények társadalmi egyenlőtlenségének időbeli alakulása

A 3.2.2. ábra a teszteredmények társadalmi egyenlőtlenségének időbeli alakulását mutatja be a 2006 és 2019 közötti időszakban a mindenkor 8. évfolyamos

tanulók mintáján, ismételt keresztmetszeti becslések segítségével, amelyekben a standardizált teszteredményeket regresszáltuk a társadalmi háttérindex standardizált értékein. Az együttthatók értékeit a 95 százalékos konfidenciasávokkal együtt közöljük. A becslült együttthatók értékei többségében szignifikánsan magasabbak az időszak második felében, mint az időszak elején, ami az egyenlőtlenségek növekedését jelzi. Matematikából egy szórássegységnyi társadalmi státus-különbség 2007 és 2011 között 0,47–0,48 szórássegységnyi tesztpontszám-többlettel járt együtt, míg a 2012–2019-es időszakban 0,52–0,53 szórássegységnyivel, ami jelentős, 10 százalékos növekedést jelent.

3.2.2. ábra: A társadalmi háttér hatása a 8. évfolyamon mért tesztpontszámokra (kétváltozós standardizált regressziós együttthatók), 2006–2019

Megjegyzés: Minden pont egy kétváltozós regressziós modell eredményét mutatja, ahol a függő változó a standardizált tesztpontszám, a jobb oldali változó pedig az éven-

ként és évfolyamonként standardizált társadalmi háttérindex. Az ábra a becslült együttthatókat mutatja, 95 százalékos konfidenciaintervallumokkal (iskolaszinten klaszterezett standard hibák alapján).

Szövegértésben is hasonló változást látunk. A 6. évfolyamos diákok esetében kevésbé egyértelműen tapasztalható az egyenlőtlenségek növekedése (lásd az *online Függelék B1. ábráját*).

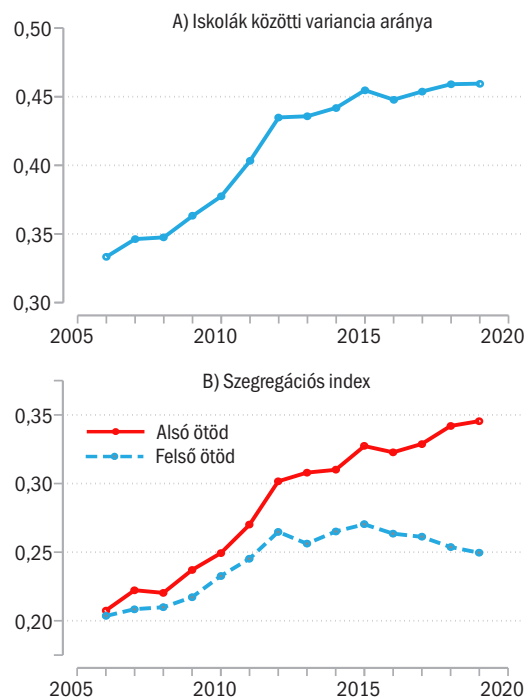
A szegregáció időbeli alakulása

A 3.2.3. ábrán a szegregációs mutatók alakulását követhetjük nyomon, Magyarországot egyetlen nagy iskolapiacnak tekintve. A szegregációt az iskolák közötti variancia részarányával mérve, azt tapasztaljuk, hogy társadalmi státus szerinti elkülönülés az időszak egészében folyamatosan nőtt, bár a növekedés üteme 2015 után valamennyire lelassult. Az időszak egészét tekintve azonban a növekedés jelentős mértékű: az iskolák közötti variancia aránya 0,33-ról 0,46-ra nőtt, ami csaknem negyvenszázalékos növekedést jelent. Az elkülönülés általános növekedése mögött azonban rendkívül heterogén folyamatok állnak. Az alsó és felső ötödbe tartozó diákok szegregációs indexei 2012-ig nagyjából hasonló meredekségű trend szerint emelkedtek, 2012 után azonban az alacsony státusú diákok szegregációja tovább nőtt, miközben a felső ötöd szegregációs indexe lényegében változatlan maradt. A társadalmi helyzet szerinti növekvő elkülönülés mögött elsősorban a szegény diákok erősödő szegregációja áll. Ez a változás drámai mértékű: az alsó ötöd szegregációs indexe bő egy évtized alatt több mint másfélszeresére emelkedett.

A szegregáció növekedése azonban nemcsak abból adódhat, hogy egy-egy térségen belül nő a szegények és a gazdagok iskolái közötti elkülönülés, hanem abból is, hogy a szegények és gazdagok területi koncentrációja nő, azaz a fejlett térségek lakóhelyeiről egyre inkább kiszorulnak a szegény családok, a leszakadó területekről pedig egyre inkább elköltöznek a jobb módúak. Ezeket az összetételhatásokat úgy tudjuk kiküszöbölni, ha a valódi iskolapiacokhoz – tipikus iskolai ingázási körzetekhez – hasonló, homogénebb

lakosságú földrajzi körzetekre (járásokra és városokra)⁴ számolunk átlagos szegregációs mutatókat. A járások és még inkább a városok olyan iskolapiacoknak tekinthetők, melyekben ésszerű (fél-egy óránál nem több időt igénylő) napi tömegközlekedési ingázási távolságon belül vannak az iskolák a gyerekek lakóhelyeitől, így a közlekedési hálózat *elvéleg* bárki számára elérhetővé teszi a körzet teljes iskolakínálatát.

3.2.3. ábra: Az iskolák közötti társadalmi elkülönülés mérőszámainak alakulása országosan (2006–2019, 8. évfolyamos tanulók)

A 3.2.4. ábra a járásokra és többszörös városokra kiszámított szegregációs mérőszámok átlagainak alakulását mutatja be. Ezek a mérőszámok már nem tartalmazták a területi koncentráció változásának hatását; csak a járásokon, illetve városokon belüli átlagos szegregációs tendenciákat tükrözik. Becsléseink megerősítik a 3.2.3. ábra alapján megfogalmazott megfigyeléseket: a szegregáció növekedése nem pusztán összetétel-változások következménye; a szegregáció az

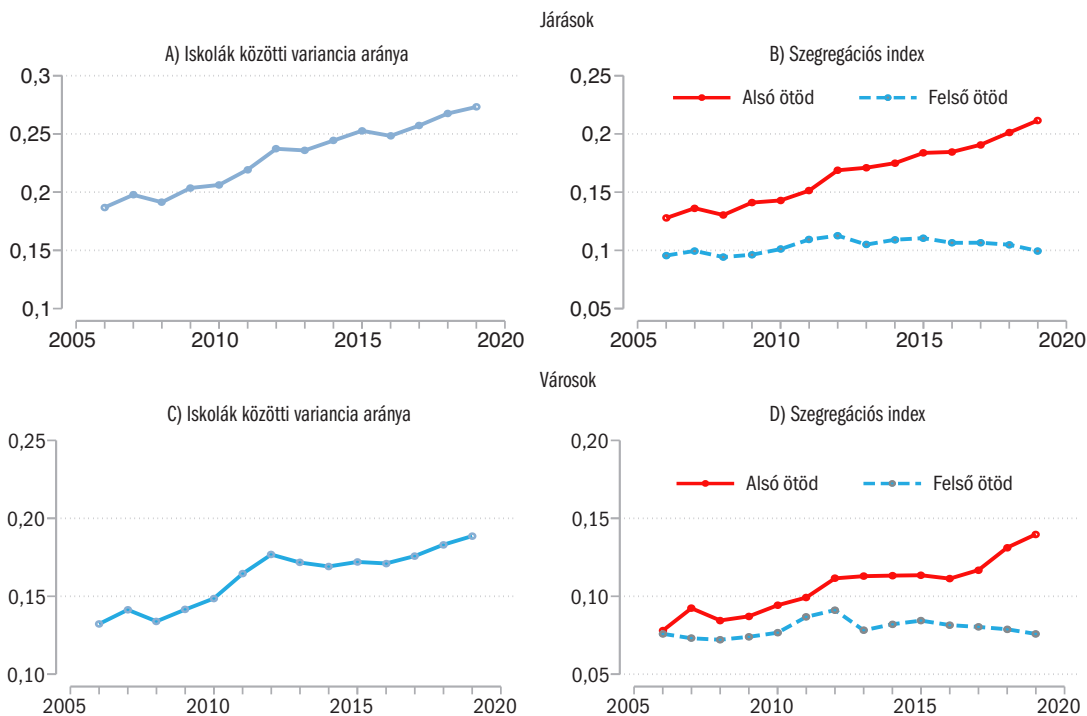
⁴ Budapestet összevontan egyetlen járásnak tekintjük, a városok közül csak azok jönnek számításba, ahol legalább két iskola működik. Egyiskolás településeken nem beszélhetünk iskolák közötti szegregációról.

iskolapiacokon *belül* is valóban jelentős mértékben és folyamatosan növekedett. Ezek mögött a változások mögött azonban – ahogy az országos trendek bemutatásánál hangsúlyoztuk – társadalmilag igen heterogén folyamatok állnak: miközben a jómódú családok gyerekeinek iskolai elkülönülése a társadalom többi részétől az időszak egészében mérsékeltek és nagyjából állandónak tekinthető, addig a szegény tanulók egyre nagyobb mértékű kiszorulása a nem szegény többség iskoláiból a magyar iskolarendszer egyik végzetes fejleményének tekinthető: olyan jelentős társadalmi változásnak, amely beláthatatlan ideig rontani fogja a szegény tanulók felnőttkori életésélyeit.⁵

A szegregáció mértéke és a teszteredmények egyenlőtlensége közötti összefüggés

A szegregáció és a tanulói teljesítmények társadalmi státus szerinti egyenlőtlensége között is van kapcsolat. A szegregált iskolák növelhetik a szegény diákok lemaradását, a nagyobb egyenlőtlenségek pedig fokozhatják a magasabb társadalmi státusú szülők elkülönülés iránti igényét. Empirikusan ezt az összefüggést a keresztmetszeti területi különbségek alapján mutatjuk be. *Card–Rothstein* (2007) megközelítését alkalmazva, megvizsgáljuk, hogy azokban a térségekben, ahol erősebb a szegregáció, jellemzően nagyobbak-e

3.2.4. ábra: Az iskolák közötti társadalmi elkülönülés mérőszámainak alakulása (a járások, illetve városok szintjén mérve, 2006–2019, 8. évfolyamos tanulók)

Megjegyzés: Az egyes járásokra, illetve városokra számolt szegregációs mutatók adott évre vonatkozó súlyozatlan átlagai. Budapest egyetlen járásként szerepel ($N = 175$).

Csak a teljes időszakban legalább két iskolával rendelkező városokra számoltunk szegregációs mutatókat ($N = 174$).

⁵ A 3.2.4. ábrán látható összefüggések akkor is fennállnak, ha az alsó és felső ötödöket nem az országos eloszlás alapján definiáljuk. Amint arról az online Függelék B2. ábrája alapján meggyőződhetünk, a já-

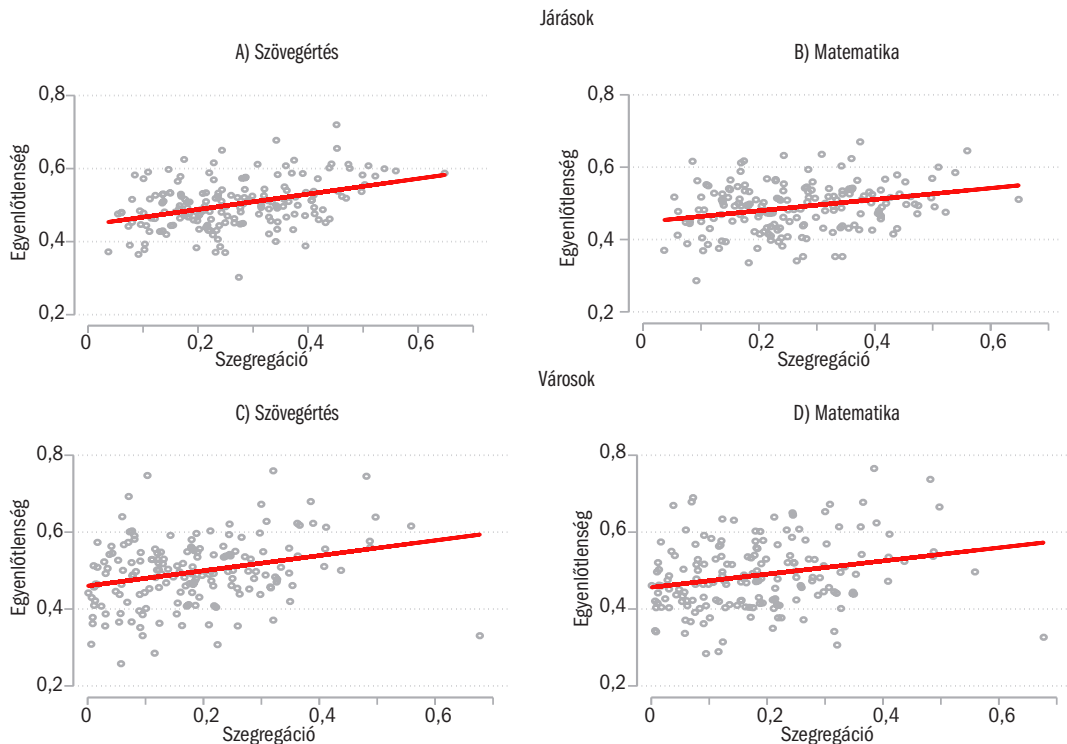
rások, illetve városok szintjén mért szegregációs indexek akkor is a 3.2.4. ábrához hasonló, divergens trendeket követik, ha az alsó és felső ötödöket nem az országos eloszlás alapján, hanem a járásokon, illetve városokon belüli egyedi eloszlások alapján határozzuk meg.

a társadalmi státus szerinti iskolai teljesítménykülönbségek. Egyszerű kétváltozós összefüggéseket mutatunk be, amelyek későbbi részletesebb kutatások alapjául szolgálhatnak.

A 3.2.5. ábra alapjául szolgáló számítások megfigyelési egységei a járások és többiskolás városok. Ezekre a területi egységekre számoltunk a 2017 és 2019 közötti időszak minden egyes évére szegregációs mérőszámokat, valamint kétváltozós tesztpontszám-háttérindex regressziókat, melyeknek regressziós együtthatóival mérjük az illető területi egységet jellemző egyenlőtlenségeket. A szegregációs és egyenlőtlenségi mérőszámokat minden járásra és minden városra, továbbá a 2017 és 2019 közötti időszak minden

egy évére kiszámoltuk, majd az így kiszámított értékeket a 2017–2019-es időszak éveire átlagoltuk, hogy méréseink véletlenszerű hibáit csökkentjük. A 3.2.5. ábra paneljeinek vízszintes tengelyén a szegregáció mértékét az iskolák közötti variancia részarányával mérjük. A függőleges tengelyen pedig az egyenlőtlenségi mutatók értékeit (a regressziós paraméterértékek átlagait) ábrázoljuk. A 3.2.5. ábra A) és B) panelje a járások, C) és D) panelje pedig városok szintjén mutatja be a szegregáció mértéke és a teszteredmények egyenlőtlensége közötti összefüggést, a matematikai és szövegértési teszteredményekre vonatkozóan. Az összefüggést a két változóra illesztett lineáris regressziós egyenesek mutatják.

3.2.5. ábra: A szegregáció és a teszteredmények társadalmi egyenlőtlenségének összefüggése (a járások, illetve városok szintjén mérve, 2017–2019, 8. évfolyamos tanulók)

Szegregáció: a társadalmi háttérindex iskolák közötti varianciájának aránya a teljes variancián belül. **Egyenlőtlenség:** a mutatót kétváltozós regressziós modellekből becsültük, amelyekben a függő változó a standardizált tesztpontszám, a jobb oldali változó pedig az évenként és évfolyamonként standardizált társadalmi háttérindex.

Az ábrán az egyes járásokra és városokra a 2017–2019 közötti időszak minden egyes évére számolt értékek súlyozatlan átlagai szerepelnek. Budapest összevontan egyetlen járásként szerepel ($N = 175$). Csak a teljes időszakban legalább két iskolával rendelkező városokat vettük figyelembe ($N = 174$).

Az eredmények azt mutatják, hogy az erősebb szegregáció a teszteredmények nagyobb egyenlőtlenségével jár együtt mind a járások, mind a városok szintjén. Az összefüggés minden esetben szignifikáns, erősségét tekintve pedig közepesnek mondható. Nyilvánvalóan mindkét tényezőt a járások és városok számos egyéb, itt figyelmen kívül hagyott jellemzője is befolyásolhatja. A korrelációs együtthatók (p -értékek) a járások esetében a szövegértésre 0,39 (0,0000), a matematikára pedig 0,27 (0,0004); ugyanezek a számok a városokra: 0,29 (0,0001) és 0,24 (0,0014).

Összegzés

Tanulmányunkban a társadalmi háttér szerinti iskolai teljesítménykülönbségek és a szegregáció időbeli változását vizsgáltuk egyszerű leíró eszközökkel. Az eredmények alapján három megállapítást tehetünk. Először, 2006 és 2019 között jelentős mértékben nőtt az alacsony státusú (az alsó ötödbe tartozó) diákok iskolai szegregációja. Másodszor, növekedtek a tesz-

eredmények társadalmi helyzet szerinti különbségei. Harmadszor, azokban a járásokban és városokban, ahol erősebb szegregációt mértünk, jellemzően nagyobbak találtuk a teszteredmények társadalmi egyenlőtlenségeit is.

E megfigyelések mögötti folyamatok megértése további részletes elemzéseket igényel, pusztán ezekből a megállapításokból nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket. Különösen igaz ez a szegregáció és a teszteredmények egyenlőtlenségei közötti összefüggésre: a megfigyelt keresztmetszeti korreláció alapján nem állíthatjuk, legfeljebb további kutatások számára igazolandó hipotézisként fogalmazhatjuk meg, hogy a szegregáció növekedése is hozzájárulhatott az iskolai egyenlőtlenségek növekedéséhez. Mindezen fenntartások mellett kimondhatjuk: a szegény tanulók iskolai szegregációjának drámai mértékű növekedése az oktatási rendszeren túlmutató, nagy és megoldásra váró társadalmi problémákra hívja fel a figyelmet.

Hivatkozások

- CARD, D.–ROTHSTEIN, J. (2007): [Racial segregation and the black-white test score gap](#). *Journal of Public Economics*, Vol. 91. No. 11–12. 2158–2184. o.
- CSAPÓ BENŐ–MOLNÁR GYÖNGYVÉR–KINYÓ LÁSZLÓ (2009): A magyar oktatási rendszer szelektivitása a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeinek tükrében. *Iskolakultúra*, 19. évf. 3–4. sz. 3–13. o.
- HAVAS GÁBOR–LISKÓ ILONA (2006). Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Megjelent: *Havas Gábor–Liskó Ilona: Óvodától a szakmáig*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 40–127. o.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2005): Általános iskolai szegregáció I. Okok és következmények. *Közgazdasági Szemle*, 52. évf. 4. sz. 317–355. o.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2009): Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf. 11. sz. 959–1000. o.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2012): Ethnic segregation between Hungarian schools. Long-run trends and geographic distribution. *Statistikai Szemle*, 90. évf. 16. sz. 18–45. o.
- OECD (2018): [Equity in Education. Breaking Down Barriers to Social Mobility](#). OECD, Párizs.
- SCHÜTZ, G., H. W.–Ursprung, L.–Wössmann (2008): [Educational policy and equality of opportunity](#). *Kyklos*, Vol. 61. No. 2. 279–308. o.
- VARGA JÚLIA (szerk.) (2022): [A közoktatás indikátorrendszere, 2021](#). KRTK KTI, Budapest.